

Typical errors during forensic versions construction and verification process

Типові помилки під час побудови та перевірки криміналістичних версій

Oleksandra Anastasiia Trofimenko

Key words:

forensic versions, construction, verification, process, typical errors, National police of Ukraine.

Ключові слова:

криміналістичні версії, побудова, перевірка, процес, типові помилки, Національна поліція України.

На сучасному етапі досудового розслідування кримінальних правопорушень суб'єктами досудового розслідування допускається значна кількість помилок, які призводять до негативних результатів. Згідно зі статистичними відомостями Генеральної прокуратури України (далі – ГПУ), кількість облікованих кримінальних правопорушень нестримно зростає, що відображає суттєві прогалини, які мають місце під час досудового розслідування, зокрема й під час побудови та перевірки криміналістичних версій (див. табл. 1)¹.

Таблиця 1

Кількісні показники кримінальних правопорушень за 2013–2017 рр.

Рік	2013	2014	2015	2016	2017
Обліковано	563 560	529 139	565 182	592 604	366 082
Прийняті до провадження	27 171/4,8%	15 063/2,8%	16 664/3%	18 795/3,2%	12 894/3,5%
Особі вручено повідомлення про підозру	223 561/39,6%	199 263/37,6%	188 099/33,2%	159 480/26,9%	111 791/30,5%
Направлені до суду з обвинувальним актом	205 751/36,5%	173 311/32,7%	163 795/28,9%	138 330/23,3%	30 789/8,4%
Закрито	18 313/ 67,3%	9132/60,6%	9210/ 55,2%	10 527/56%	5753/44,6%
Рішення не прийнято	332 291/58,9%	337 319/63,7%	385 543/68,2%	442 769/74,7%	898 221/40,7%

Порівнявши статистичні відомості, можна зробити висновок, що кількість кримінальних справ, що прийняті до провадження, зменшується (порівняно з кількістю кримінальних правопорушень, що обліковуються). Разом із тим кількість завершених кримінальних правопорушень знижується, що у відсотковому відношенні складає лише 3,84% (у 2014 р. - 10 016, тобто 1,89%, у 2015 р. – 10 365, у 2016 – 56%, у 2017 – 40,7% загалом із 2013 по 2017 рр. відбулося зниження на 22,9%). Із метою з'ясування причин такого стану нами було взято за основу типові помилки, описані у статті О.М. Цільмак «Типові помилки слідчого під час процесу побудови та перевірки криміналістичних версій»², розроблено анкети для слідчих, слідчих підрозділів Національної поліції України, проведено анкетування 213 слідчих, слідчих підрозділів Націо-

¹ Генеральна прокуратура України. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.

² Цільмак О.М. Типові помилки слідчого під час процесу побудови та перевірки криміналістичних версій / О.М. Цільмак // Право і суспільство. – 2014. – № 5–2. – С. 310–316.

нальної поліції (далі – респондентів). Метою анкетування було встановлення типових помилок, які мають місце під час побудови та перевірки криміналістичних версій.

Отже, на думку респондентів, **під час побудови та перевірки криміналістичних версій часто трапляються такі типові помилки (див. рис. 1.1.):**

- 1) порушення причинно-наслідкових відносин складників фактичних даних (так указало 30,2% слідчих, тоді як 17,1% курсантів поставили цю помилку на тринадцяте місце);
- 2) помилки в дослідженні й оцінці інформації, отриманої під час проведення оперативно-розшукових заходів забезпечувального характеру (так указало 30,2% слідчих і 28,1% курсантів);
- 3) змішання об'єктивного зв'язку з випадковим збігом фактів (обставин) (публічні погрози потерпілому, знаходження на місці вчинення злочину знаряддя, що належить конкретній особі, і т. п.) – так указало 27,9% слідчих, тоді як 26,5% курсантів поставили цю помилку на четверте місце;
- 4) виведення не всіх можливих логічних наслідків злочинного явища або події (що в подальшому не дозволяє до кінця перевірити достовірність побудованої версії та призводить до втрати інформації, звуження меж процесу доказування) – так указало 27,9% слідчих, тоді як 7,8% курсантів поставили цю помилку на двадцять п'яте місце;
- 5) захоплення тільки основною, начебто ймовірною версією, і відкидання менш імовірних версій (так указало 27,9% слідчих, тоді як 14,6% курсантів поставили цю помилку на двадцять перше місце);
- 6) ігнорування статистичних принципів, заснованих на теорії вірогідності або на регресійному аналізі (так указало 26,7% слідчих, тоді як 14,6% курсантів поставили цю помилку на вісімнадцяте місце);
- 7) помилки у виборі шляхів і форм реалізації оперативної інформації під час розслідування (так указало 26,7% слідчих, тоді як 15,6% курсантів поставили цю помилку на шістнадцяте місце);
- 8) конструювання версій тільки в одному напрямку (не висуваються контрверсії) – так указало 25,5% слідчих, тоді як 23,4% курсантів поставили цю помилку на шосте місце;
- 9) конструювання версій без урахування домінуючих ознак імовірного злочинця (мотивів, навичок, нахилів, звичок) – так указало 24,4% слідчих, тоді як 23,4% курсантів поставили цю помилку на п'яте місце;
- 10) порушення встановлених правил і принципів побудови криміналістичних версій (так указало 24,4% слідчих, тоді як 17,1% курсантів поставили цю помилку на чотирнадцяте місце);
- 11) несвоєчасне вжиття заходів для здобуття юридично значимих фактичних даних (так указало 24,4% слідчих, тоді як 21,8% курсантів поставили цю помилку на сьоме місце);
- 12) спотворення змісту характеристик фактичних даних, їх неправильне тлумачення, їх невдалий вибір для подальшої перевірки (так указало 24,4% слідчих і 18,7% курсантів);
- 13) використання недостовірних вихідних даних для висунення версії (так указало 23,2% слідчих, тоді як 10,9% курсантів поставили цю помилку на двадцять четверте місце);
- 14) неналежне та несвоєчасне реагування з боку слідчого на помилкові вчинки учасників слідчо-оперативної групи (так указало 23,2% слідчих, тоді як 10,9% курсантів поставили цю помилку на двадцять четверте місце);
- 15) виведення недостатньо деталізованих наслідків, що впливають із висунутої версії (так указало 21,3% слідчих, тоді як 15,6% курсантів поставили цю помилку на п'ятнадцяте місце);
- 16) суб'єктивна переконаність слідчого стосовно правдивості тієї чи іншої версії (так указало 21,3% слідчих, тоді як 12,5% курсантів поставили цю помилку на двадцять друге місце);
- 17) виведення недостатньої кількості логічних наслідків, що знаходяться в різних формах зв'язку (так указало 20,9% слідчих, тоді як 18,7% курсантів поставили цю помилку на одинадцяте місце);
- 18) конструювання версій при недостатньому обсязі інформації (відомості про злочин неповні, уривчасті та ненадійні) – так указало 19,7% слідчих, тоді як 20,3% курсантів поставили цю помилку на дев'яте місце;
- 19) прийняття багатозначних умовиводів, що виведені з версії як однозначні (так указало 18,6% слідчих, тоді як 18,7% курсантів поставили цю помилку на десяте місце);
- 20) здійснення інтуїтивного та суб'єктивного відбору кола підозрюваних (так указало 18,6% слідчих, тоді як 28,1% курсантів поставили цю помилку на третє місце);
- 21) зіставлення логічно несумісних характеристик фактичних відомостей (так указало 13,9% слідчих, тоді як 28,1% курсантів поставили цю помилку на перше місце);
- 22) помилки в структурі й цілях тактичної комбінації (операції) – так указало 20,9% слідчих, тоді як 14,6% курсантів поставили цю помилку на дев'ятнадцяте місце;
- 23) помилки у визначенні слідчих (розшукових) дій як елемента оперативно-тактичної комбінації (так указало 19,7% слідчих, тоді як 14,6% курсантів поставили цю помилку на двадцять місце);

- 24) заміщення необхідних наслідків можливими (припущення часто стають умовиводом за аналогією) – так указало 19,7% слідчих, тоді як 15,6% курсантів поставили цю помилку на сімнадцяте місце;
- 25) категоричне спростування непідтвердженого наслідку (так указало 15,1% слідчих, тоді як 20,3% курсантів поставили цю помилку на восьме місце);
- 26) зіставлення (протиставлення) двох логічно неоднорідних (різних за обсягом і змістом) характеристик фактичних даних (так указало 13,9% слідчих, тоді як 10,9% курсантів поставили цю помилку на двадцять третє місце).

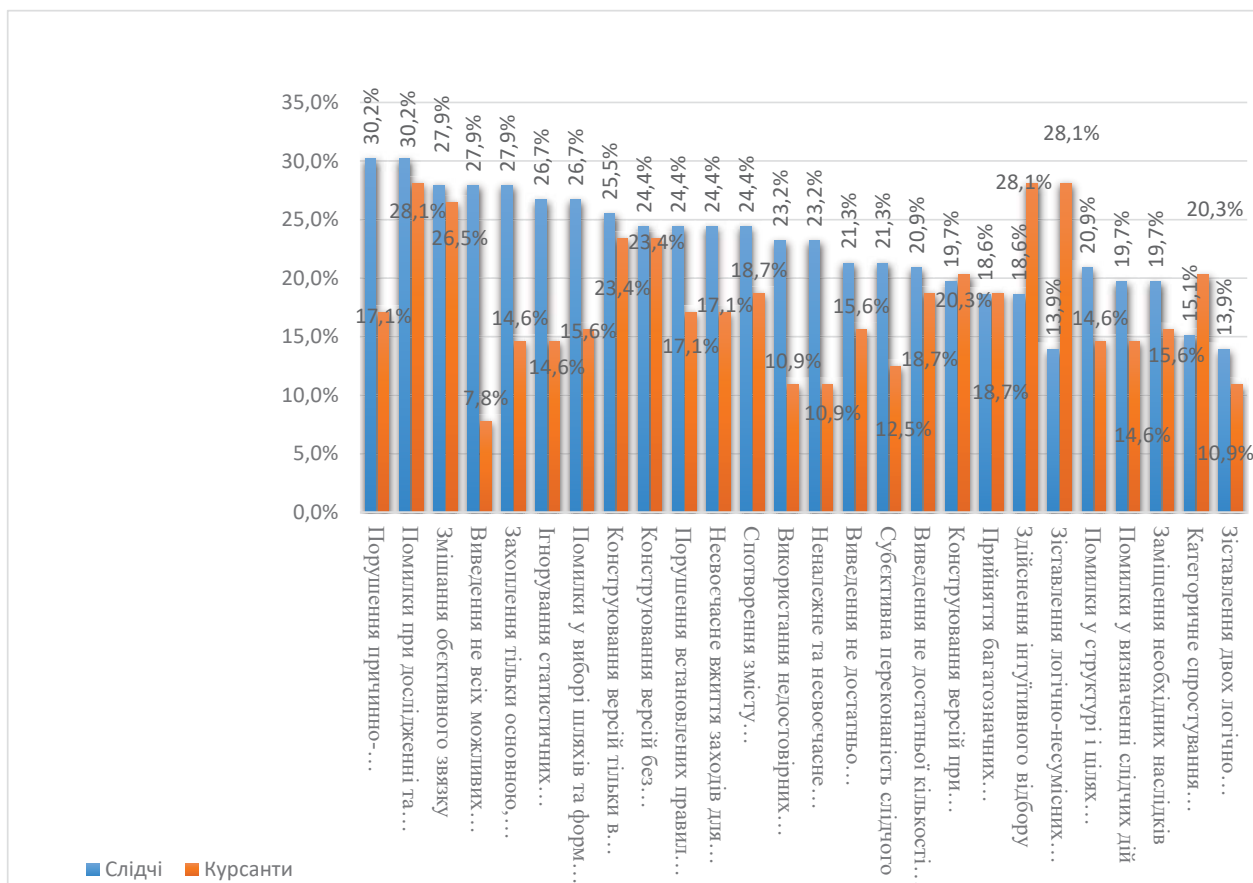

Рис. 1.1. Співвідношення відповідей щодо типових помилок, які часто трапляються під час побудови та перевірки криміналістичних версій

Під час побудови та перевірки криміналістичних версій **не трапляються такі типові помилки (див. рис. 1.2):**

- 1) помилки в структурі й цілях тактичної комбінації (операції) – так указало 31,3% слідчих, тоді як 40,6% курсантів поставили цю помилку на третє місце;
- 2) помилки у визначенні слідчих (розшукових) дій як елемента оперативно-тактичної комбінації (так указало 26,7% слідчих, тоді як 20,3% курсантів поставили цю помилку на двадцять четверте місце);
- 3) використання недостовірних вихідних даних для висунення версії (так указало 25,5% слідчих, тоді як 35,5% курсантів поставили цю помилку на четверте місце);
- 4) зіставлення логічно несумісних характеристик фактичних даних (так указало 25,5% слідчих, тоді як 35,9% курсантів поставили цю помилку на п'яте місце);
- 5) порушення встановлених правил і принципів побудови криміналістичних версій (так указало 25,5% слідчих, тоді як 32,8% курсантів поставили цю помилку на сьоме місце);
- 6) здійснення інтуїтивного та суб'єктивного відбору кола підозрюваних (так указало 24,4% слідчих, тоді як 18,7% курсантів поставили цю помилку на двадцять шосте місце);

- 7) помилки у виборі шляхів і форм реалізації оперативної інформації під час розслідування (так указало 23,2% слідчих, тоді як 21,8% курсантів поставили цю помилку на дев'ятнадцяте місце);
- 8) категоричне спростування непідтвердженого наслідку (так указало 22% слідчих, тоді як 26,5% курсантів поставили цю помилку на дванадцяте місце);
- 9) зіставлення (протиставлення) двох логічно неоднорідних (різних за обсягом і за змістом) характеристик фактичних даних (так указало 20,9% слідчих, тоді як 20,9% курсантів поставили цю помилку на двадцять перше місце);
- 10) порушення причинно-наслідкових відносин складових частин фактичних даних (так указало 20,9% слідчих, тоді як 20,9% курсантів поставили цю помилку на двадцять друге місце);
- 11) прийняття багатозначних умовиводів, що виведені з версії, за однозначні (так указало 20,9% слідчих, тоді як 20,9% курсантів поставили цю помилку на двадцять третє місце);
- 12) конструювання версій без урахування домінуючих ознак імовірного злочинця (мотивів, навичок, нахилів, звичок) – так указало 20,9% слідчих, тоді як 42,1% курсантів поставили цю помилку на друге місце;
- 13) спотворення змісту характеристик фактичних даних, їх неправильне тлумачення, їх невдалий вибір для подальшої перевірки (так указало 20,9% слідчих, тоді як 26,5% курсантів поставили цю помилку на одинадцяте місце);
- 14) захоплення тільки основною, начебто ймовірною версією, і відкидання менш імовірних версій (так указало 20,9% слідчих, тоді як 21,8% курсантів поставили цю помилку на двадцять місце);
- 15) конструювання версій тільки в одному напрямку (не висувуються контрверсії) – так указало 20,9% слідчих, тоді як 23,4% курсантів поставили цю помилку на сімнадцяте місце;
- 16) виведення недостатньо деталізованих наслідків, що впливають із висунутої версії (так указало 20% слідчих, тоді як 21,8% курсантів поставили цю помилку на вісімнадцяте місце);
- 17) неналежне та несвоєчасне реагування з боку слідчого на помилкові вчинки учасників слідчо-оперативної групи (так указало 19,7% слідчих, тоді як 18,7% курсантів поставили цю помилку на двадцять п'яте місце);
- 18) конструювання версій при недостатньому обсязі інформації (відомості про злочин неповні, уривчасті та ненадійні) – так указало 19,6% слідчих, тоді як 26,5% курсантів поставили цю помилку на тринадцяте місце;
- 19) ігнорування статичних принципів, заснованих на теорії вірогідності або регресійному аналізі (так указало 18,6% слідчих, тоді як 45,3% курсантів поставили цю помилку на перше місце);
- 20) помилки під час дослідження й оцінки інформації, отриманої під час проведення оперативно-розшукових заходів забезпечувального характеру (так указало 18,6% слідчих, тоді як 25% курсантів поставили цю помилку на чотирнадцяте місце);
- 21) несвоєчасне вжиття заходів для здобуття юридично значимих фактичних відомостей (так указало 18,6% слідчих, тоді як 25% курсантів поставили цю помилку на п'ятнадцяте місце);
- 22) виведення недостатньої кількості логічних наслідків (так указало 17,4% слідчих, тоді як 31,2% курсантів поставили цю помилку на дев'яте місце);
- 23) виведення не всіх можливих логічних наслідків злочинного явища або події (так указало 16,2% слідчих, тоді як 34,3% курсантів поставили цю помилку на шосте місце);
- 24) змішання об'єктивного зв'язку з випадковим збігом фактів (обставин) (публічні погрози потерпілому, знаходження на місці злочину знаряддя, що належить конкретній особі, і т. п.) – так указало 16,2% слідчих, тоді як 31,2% курсантів поставили цю помилку на восьме місце;
- 25) заміщення необхідних наслідків можливими (припущення часто стають умовиводом за аналогією) – так указало 16,2% слідчих, тоді як 28,1% курсантів поставили цю помилку на десяте місце;
- 26) суб'єктивна переконаність слідчого стосовно правдивості тієї чи іншої версії (так указало 16,2% слідчих, тоді як 23,4% курсантів поставили цю помилку на шістнадцяте місце).

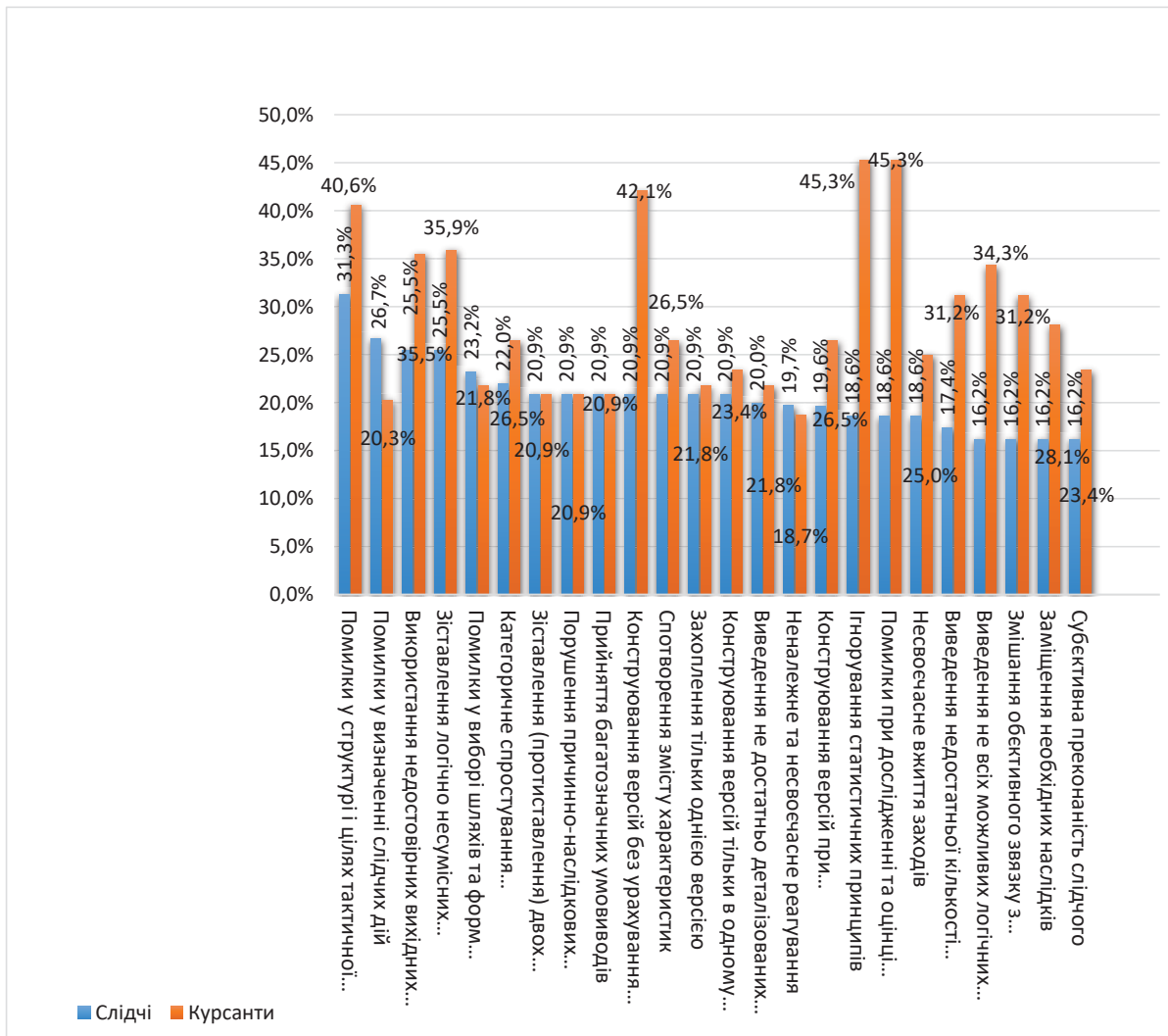

Рис. 1.2. Співвідношення відповідей щодо типових помилок, які не трапляються під час побудови та перевірки криміналістичних версій

За підсумками проведеного анкетування можна дійти висновку щодо суттєвих суперечностей між відповідями курсантів і слідчих стосовно типових помилок, **що дуже часто трапляються** (30,2% слідчих указали на порушення причинно-наслідкових відносин складових частин фактичних даних, 28,1% курсантів – на зіставлення логічно несумісних характеристик фактичних відомостей, типових помилок); **типових помилок, що не трапляються** (31,3% слідчих указали на помилки в структурі й цілях тактичної комбінації (операції), 45,3% курсантів – на ігнорування статистичних принципів, заснованих на теорії вірогідності або на регресійному аналізі).

Такі суперечності свідчать про недоліки в практичній підготовці курсантів і про значну завантаженість слідчих, слідчих підрозділів Національної поліції України. Саме тому ми вважаємо за необхідне вдосконалити організаційний напрям, оскільки на підставі статистичних відомостей Генеральної прокуратури України кількість кримінальних правопорушень, що розслідуються органами Національної поліції України, становить значну частину. У 2015 р. їхня кількість становила 9,5% від кількості облікованих кримінальних правопорушень, у 2016 р. – 6,2%, у 2017 р. – 8,8%. При цьому кількість кримінальних правопорушень, що розслідуються органами прокуратури (2015 р. – 1,5%, 2016 р. – 1,2%, 2017 р. – 2,1%) і органами безпеки

(2015 р. – 1%, 2016 р. – 0,7%, 2017 р. – 0,9%), складає незначний відсоток³. Це призводить до зниження рівня розкритих кримінальних правопорушень і ефективності досудового розслідування.

Анотація

У статті були досліджені типові помилки, які часто трапляються та не трапляються під час побудови та перевірки криміналістичних версій. Автором було здійснене компаративне дослідження статистичних відомостей і результатів анкетування. За підсумками проведених досліджень автором запропоновані шляхи уникнення типових помилок у практичній діяльності слідчих Національної поліції України.

Summary

In this article were researched typical errors that often and do not take place during the forensic version construction and verification procedure. Author carried out the comparative research of statistic data and the results of questioning having been carried through. At the end of researches having been carried out author proposed the ways of avoiding typical errors in practical activity of investigators of National Police of Ukraine.

Використана література:

1. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.
2. Цільмак О.М. Типові помилки слідчого під час процесу побудови та перевірки криміналістичних версій / О.М. Цільмак // Право і суспільство. – 2014. – № 5–2. – 400 с.

³ Генеральна прокуратура України. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.